

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Vingerhoedmakers en hun bedrijven in de tijd van de Republiek

Boon, H.; Langedijk, C.A.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Boon, H., & Langedijk, C. A. (2008). Vingerhoedmakers en hun bedrijven in de tijd van de Republiek.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<http://dare.uva.nl>)

INHOUD

VOORWOORD	9
1 INLEIDING	11
1.1 Aanzet	11
1.2 Historiografie van de vingerhoednijverheid en haar beoefenaars	11
1.3 Doel van het onderzoek en werkwijze	12
1.4 Bronnen	14
1.5 Neerslag in vogelvlucht	15
2 VOORGESCHIEDENIS EN VESTIGING VAN DE VINGERHOEDNIJVERHEID IN DE REPUBLIEK	17
2.1 Voorgeschiedenis	17
2.1.1 De oorsprong van de vingerhoed	17
2.1.2 De vroegste vingerhoeden in Europa	18
2.1.3 Productiecentra in Europa tot 1600	19
2.1.4 De keuze voor messing en de kwaliteitsverbetering in Neurenberg	21
2.1.5 Vingerhoeden in de Nederlanden voor 1600	23
2.2 Ontstaan en vestigingsplaatsen	26
2.2.1 Het ontstaan van de Nederlandse vingerhoednijverheid	26
2.2.2 Vestigingsplaatsen	28
2.3 Nabeschouwing	57
3 PRODUCTIEMIDDELEN EN PRODUCTIEHOEVEELHEDEN	60
3.1 <i>Technologie</i>	60
3.1.1 Ontstaan en teloorgang van de technologische voorsprong van de Republiek	60
3.1.2 De uitvinding van de wielstempel	62
3.1.3 Het geheim van de wielstempel	64
3.1.4 Het bevestigen van toppen van gesoldeerde vingerhoeden	66
3.1.5 De vondst aan de Bergstraat in Utrecht	67
3.1.6 Het octrooi op het gieten van vingerhoeden	68
3.1.7 Latere verbeteringen	71
3.1.8 Het productieproces volgens een ooggetuige	72
3.1.9 Weglekken van kennis	73
3.1.10 Het productieproces in Engeland vergeleken met dat in Nederland	76
3.1.11 Van technologische voorsprong naar technologische achterstand	77
3.2 <i>Kapitaal</i>	78
3.2.1 Vast kapitaal	78
3.2.2 Vlottend kapitaal	82
3.3 <i>Arbeid</i>	86
3.3.1 Knechten en hun werk	87
3.3.2 Jongens	88
3.3.3 Lonen	90
3.3.4 Huisvesting	94
3.3.5 Relaties van knechten met hun werkgever en onderling	95

6	VINGERHOEDMAKERS EN HUN BEDRIJVEN IN DE TIJD VAN DE REPUBLIEK	
3.4	<i>Productieomvang</i>	99
3.4.1	Koperen vingerhoeden en naairingen	99
3.4.2	Stalen vingerhoeden en naairingen	102
3.5	<i>Nabeschouwing</i>	103
4	AFZET	107
4.1	<i>Verkoop vanuit het bedrijf</i>	107
4.2	<i>Afnemers</i>	109
4.2.1	Vingerhoeden in boedels van handelaren	109
4.2.2	Wanbetalers	111
4.2.3	Contracten	111
4.2.4	Debiteuren van Samuel Schot en Willem van Rijssel	113
4.3	<i>Veilingen</i>	114
4.4	<i>Verspreidingsgebied</i>	117
4.5	<i>Aard en omvang van de vraag</i>	122
4.6	<i>Prijzen van vingerhoeden en naairingen</i>	123
4.6.1	Koperen vingerhoeden en naairingen	123
4.6.2	Stalen vingerhoeden en naairingen	128
4.6.3	Vergelijking met taxatieprijzen	129
4.6.4	Prijsopbouw	130
4.7	<i>Winstgevendheid</i>	130
4.7.1	De Amsterdamse vingerhoedmakerijen	130
4.7.2	De vingerhoedmakerij in 's Hertogenbosch	132
4.7.3	De vingerhoedmakerijen in Vianen	132
4.7.4	De Utrechtse vingerhoedmakerijen	137
4.7.5	De vingerhoedmakerij in De Bilt	141
4.8	<i>Nabeschouwing</i>	144
5	VINGERHOEDMAKERS, HUN BEDRIJVEN EN DE BUITENWERELD	149
5.1	<i>Organisatie van de bedrijven</i>	149
5.1.1	Compagnonschappen	150
5.2	<i>Monopolistische praktijken</i>	153
5.2.1	Kartelovereenkomsten	154
5.3	<i>Burgerschap</i>	157
5.4	<i>Relatie van de vingerhoedmakers met de gilden</i>	160
5.5	<i>Overheidsbemoeienissen met de vingerhoednijverheid</i>	165
5.6	<i>Consolidatie, bloei en neergang</i>	168
5.6.1	Periode van consolidatie	168
5.6.2	Bloeiperiode	171
5.6.3	Periode van neergang	174
5.7	<i>Nabeschouwing</i>	179
6	ONDERNEMERSGEDRAG	183
6.1	<i>Relatie tussen de ondernemer en zijn bedrijf</i>	183
6.1.1	Motivering van de beroepskeuze	183
6.1.2	Financiering	189
6.1.3	Opvolging en continuïteit	196

INHOUD	7
6.1.4 De rol van vrouwen	205
6.2 <i>De ondernemer in de persoonlijke en maatschappelijke sfeer</i>	207
6.2.1 Huwelijk en gezin	207
6.2.2 Functies	216
6.2.3 Vermogens en beleggingen	217
6.2.4 Status	222
6.3 <i>Nabeschouwing</i>	231
7 SLOTBESCHOUWING	234
7.1 <i>De vingerhoednijverheid</i>	234
7.2 <i>De ondernemers</i>	239
7.3 <i>Slot</i>	242
EPILOOG	243
<i>Korte geschiedenis van Nederlandse zilveren vingerhoeden</i>	243
SUMMARY	251
BIJLAGEN	
1 <i>De vingerhoedmakerijen</i>	257
2 <i>Personalia van vingerhoedmakers in de Republiek</i>	261
3 <i>Personalia van vingerhoedmakersknechten</i>	276
4 <i>Familierelaties</i>	286
5 <i>Ligging van enkele vingerhoedmakerijen</i>	294
6 <i>Lijsten van bezittingen van vingerhoedmakers</i>	306
7 <i>Dienstcontracten</i>	326
8 <i>De mythe van de brand in het huis van Willem van Rijssel bij Vianen en perikelen na de verhuizing naar Amsterdam</i>	328
9 <i>Procuraties tot inning</i>	332
10 <i>Boedelinventarissen van afnemers van vingerhoedmakers</i>	333
11 <i>Debiteuren van Samuel Schot in 1653 en van Willem van Rijssel in 1711</i>	335
12 <i>Diverse partijen vingerhoeden</i>	337
13 <i>Maatschappelijke functies van vingerhoedmakers</i>	340
14 <i>Makers van zilveren vingerhoeden in Schoonhoven</i>	343
NOTEN	345
BRONNEN	400
Archieven	400
Literatuur	408
PERSONENREGISTER	421
CURRICULA VITAE	443

VERANTWOORDELIJKHEDEN:

Alle onderdelen van deze studie kwamen tot stand in nauwe samenwerking tussen beide auteurs. Elk van hen is verantwoordelijk voor de opzet en samenhang ervan, zoals verwoord in de inleiding en de slotbeschouwing.

H.F. BOON neemt de persoonlijke verantwoordelijkheid op zich voor de navolgende gedeelten:

- 2.1 Voorgeschiedenis
- 3.1 Technologie
- 3.2 Kapitaal
- 3.3 Arbeid
- 4.1 Verkoop vanuit het bedrijf
- 4.2 Afnemers
- 4.7 Winstgevendheid
- 5.6 Consolidatie, bloei en neergang
- 6.1 Relatie tussen de ondernemer en zijn bedrijf

C.A. LANGEDIJK stelt zich persoonlijk verantwoordelijk voor:

- 2.2 Ontstaan en vestigingsplaatsen
  - 3.4 Productieomvang
  - 4.3 Veilingen
  - 4.4 Verspreidingsgebied
  - 4.5 Aard en omvang van de vraag
  - 4.6 Prijzen van vingerhoeden en naairingen
  - 5.1 Organisatie van de bedrijven
  - 5.2 Monopolistische praktijken
  - 5.3 Burgerschap
  - 5.4 Relatie van de vingerhoedmakers met de gilden
  - 5.5 Overheidsbemoeningen met de vingerhoednijverheid
  - 6.2 De ondernemer in de persoonlijke en maatschappelijke sfeer
- Epiloog